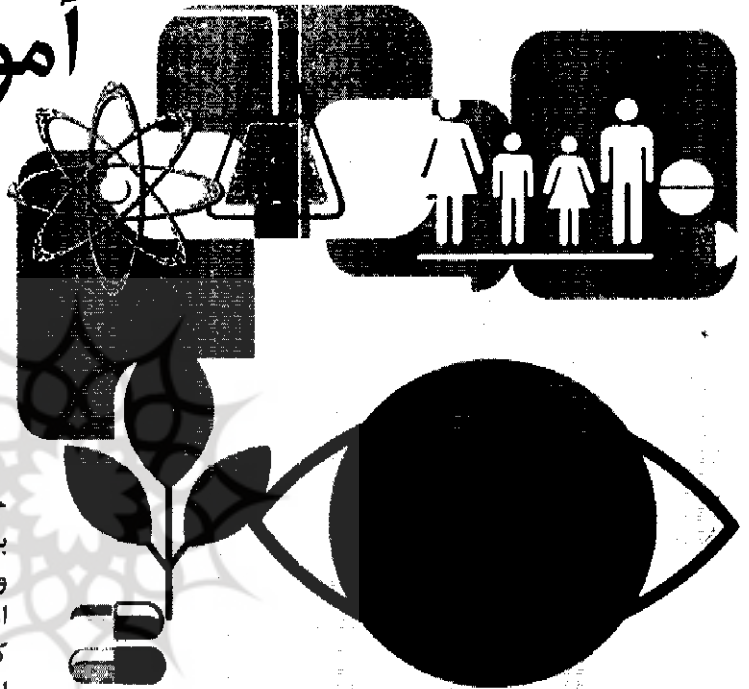

ساختاری پیشنهادی برای آموزش خانواده‌ها

اشاره

در سه شماره‌ی گذشته بحث راهنمایی و آموزش خانواده را با تأکید بر ابعاد فردی (با سه محور بحران‌های قابل پیش‌بینی مربوط به رشد و تکامل فرد، ویژگی‌ها و تفاوت‌های فردی و ناتوانی‌های خاص) و اجتماعی (ایجاد تعادلی میان حمایت و استقلال) مطرح کردیم. در این شماره بر بعد تاریخی تأکید می‌کنیم. ابعاد تاریخی مؤثر بر حیات خانواده شامل جنگ، رکود اقتصادی، تحولات سیاسی و آداب و سنن می‌شود:

تأثیر گذار خواهد بود. ممکن است این مسائل مشکلاتی را در روابط فعلی خانوادگی ایجاد کند، بدون این‌که خانواده از منشأ این مشکل آگاهی داشته باشد. بستر تاریخی‌ای که خانواده در آن زندگی می‌کند، عاملی وسیع‌تر و ناپیداتر از آن است که فاکتورها و تأثیرات آن مورد توجه قرار گیرد. بستر تاریخی به هوایی می‌ماند که افراد را فراگرفته است. آلودگی و پاکیزگی هوا بدون این‌که فرد متوجه نفس کشیدنش باشد تأثیرات خود را بر او می‌گذارد. تأثیرات تاریخی در بین خانواده‌های یک کشور، جامعه یا فرهنگ خاص تقریباً مشترک است و بنابراین قابل مطالعه می‌باشد. هر چند، تأثیرپذیری خانواده‌ها با توجه به ویژگی‌های خاص هر خانواده، متفاوت است. الگوهای زندگی، اسطوره‌ها، قواعد و امور مجاز و غیرمجاز، معمولاً نسبی هستند که تحت تأثیر مقطع تاریخی و تحولات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی قرار می‌گیرند. خانواده از این عوامل به‌صورتی ناخودآگاه تأثیر می‌پذیرد. تأثیرات می‌توانند مثبت یا منفی باشند؛ بنابراین

عصر و دورانی که خانواده در آن زندگی می‌کند، متشکل از نیروهای مؤثر و شکل‌دهنده‌ی بشریت در یک مقطع زمانی به‌خصوص، نظیر رکود اقتصادی یا جنگ است. عوامل اجتماعی و اقتصادی در طول تاریخ، تغییرات و اصلاحاتی را در آداب و رسوم حاکم بر زندگی خانوادگی تحمیل کرده است. تغییرات اجتماعی ناشی از وقوع حوادثی نظیر انقلاب‌ها، نابسامانی‌های اقتصادی یا بلایای طبیعی، زندگی خانوادگی را دستخوش تغییراتی کرده است (گلادینک، ۱۳۸۲).

به‌عنوان مثال در کشور ما تأثیرات دگرگونی‌های ناشی از زمان انقلاب و جنگ به یقین هنوز هم خانواده‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. خانواده‌ای که در مقطعی از زندگی مشکلات اقتصادی ناشی از جنگ یا رکود را تجربه کرده است ممکن است هنوز با وسواس از دارایی و پول خود نگهداری کند و نسبت به بانک‌ها بی‌اعتماد باشد. در هریک از این موارد، خاطرات دوران گذشته بر دوش زندگی فعلی خانواده

به کارآمدی یا ناکارآمدی خانواده منجر خواهد شد. این الگوها از خانواده به فرزندان منتقل می‌شود و فرزندان نیز مجدداً آن‌ها را در خانواده‌ی خود به کار می‌گیرند. چون این تأثیرات ناخودآگاه هستند، اگر منفی باشند به ناکارآمدی خانواده منجر می‌شوند بدون این که منبع ناکارآمدی مشخص باشد. به عنوان مثال خانواده‌ها جهت ادای مراسم خواستگاری، عروسی، عزا و مناسک دینی آیین‌هایی دارند که منشأ این آداب و رسوم و آیین‌ها تاریخی‌اند. اگر این آداب و رسوم زندگی را سخت‌تر کنند کارآمد نخواهد بود. اما با وجود این، خانواده‌ها به رعایت آن‌ها ادامه می‌دهند چون به این شکل عادت کرده‌اند. تنها مربیان، مشاوران و درمانگران می‌توانند از طریق، آموزش و آگاهی دادن، راهنمایی، مشاوره و درمان، خانواده را از این تأثیرات آگاه کنند. در این جا به ذکر مثال‌هایی از تأثیرات اجتماعی، تاریخی می‌پردازیم:

نوع گفت‌وگو‌هایی که در خانواده وجود دارد، در طول حیات خانواده شکل می‌گیرد. مثلاً ممکن است در خانواده‌ای گفت‌وگو در مورد روابط زن و مرد بیشتر مبتنی بر وجود تضادی دائم میان زن و شوهر باشد، یا در خانواده‌ای دیگر گفت‌وگوها بیشتر بر محور تبعیت زن از شوهر قرار گیرد؛ و در خانواده‌ای دیگر گفت‌وگوها بر قربانی بودن زنان در خانواده متمرکز باشد. این گفت‌وگوها در طول زمان ادامه می‌یابد و بر نحوه تفکر فرزندان تأثیر می‌گذارد. تأثیری که ناشی از وجود واقعیت‌های مطلق نیست بلکه منبعث از تأثیر گفت‌وگوهای حاکم بر خانواده است. مجموعه‌ی انواع این گفت‌وگوها خود متأثر از جو زمانه و تاریخی است که خانواده در آن زندگی می‌کند. این گفت‌وگوها از طریق وسایل ارتباطی، ادبیات داستانی و گفت‌وگوهای اجتماعی فراتر از سطح خانواده مانند گفت‌وگوهای همسایگان، دوستان، گفت‌وگو در میهمانی‌ها و تجمع‌ها شکل می‌گیرد و به حیات خود ادامه می‌دهد. این گفت‌وگوها ادامه می‌یابد و خود واقعیت‌هایی را شکل می‌دهد که به ادامه‌ی وضع موجود می‌انجامد. آگاهی از نحوه‌ی تأثیر این گفت‌وگوها لازمه‌ی آغاز مرحله‌ی تغییر است. وقتی در خانواده‌ای غالب گفت‌وگوها حول محور تقابل میان زن و مرد، ضعف زن و قدرتمندی مرد، لزوم سازگاری در زنان و ضرورت قدرتمند بودن مردان شکل می‌گیرد، تفکر فرزندان نیز در چنین فضایی پرورش می‌یابد و امکان تفکر و گفت‌وگوی درونی مغایر را محدود می‌کند. وظیفه‌ی یک مشاور آگاه نخست آگاهی از این تأثیرات و سپس فراهم کردن زمینه‌ی لازم برای آگاهی و آموزش خانواده و حتی دانش‌آموزان در فرصت‌های متعدد است.

زمینه‌ی دیگری که مقطع تاریخی و حوادث جاری در آن تأثیر می‌گذارد، آماده کردن فرزندان برای تشکیل خانواده است. از یک طرف (در لایه‌های زیرین و پنهان) آشنایی دختران و پسران، دوستی و روابط میان آنان و تشکیل خانواده براساس انتخاب‌های شخصی ناشی از این آشنایی‌ها، کاملاً عادی و از نظر جوانان لازم تلقی می‌شود. حتی سریال‌های تلویزیونی داخلی و خارجی این مسئله را ترغیب و ترویج می‌کنند. از طرف دیگر (در سطح ظاهری و آشکار) سنت‌ها، حتی در بین خانواده‌های تحصیل کرده هنوز هم به حیات خود ادامه می‌دهند. به همین خاطر در امر ازدواج و تشکیل خانواده آشنایی‌های بسیاری دیده می‌شود.

جوانان به آشنایی‌های خود به دور از چشم خانواده ادامه می‌دهند و خانواده‌ها بر سنت‌های گذشته همچنان اصرار می‌ورزند. به اعتقاد نگارنده بررسی این تقابل و تضاد و ایجاد آشتی بین این دو قطب و سپس راهنمایی، آگاهی و آموزش‌های خانواده در این زمینه‌ها باید از سطح دبیرستان، هم برای خانواده و هم برای دانش‌آموزان صورت بگیرد. مثالی دیگر از تأثیرات زمانی و تاریخی مربوط به تحصیلات است.

امروزه دید جامعه نسبت به ادامه‌ی تحصیلات تا سطوح بالا متفاوت از گذشته است. ادامه‌ی تحصیلات دانشگاهی جزو ضروریات زندگی تلقی می‌شود. خانواده خود را موظف می‌داند که خرج تحصیلات فرزندان را فراهم کند و علیرغم فشار و استرس زیاد، ممکن است لازم بداند فرزندش حتی به قیمت پرداخت هزینه‌ی هنگفتی به تحصیلش ادامه دهد. از طرفی امکانات تحصیل با پرداخت هزینه (آزاد، شبانه، پیام نور و غیره) توقع فرزندان را بالا می‌برد. ممکن است فرزندان با اتکا به این امکانات در حد توانمندی و استعداد خود عمل نکنند و از والدین انتظار داشته باشند که هزینه‌ی تحصیلات آنان را بپردازند. این امر میزان پرورش احساس مسئولیت و تعهد فرزندان را کاهش می‌دهد. این که چه میزان باید والدین فرزندان خود را در این زمینه حمایت کنند و چه میزان برای رسیدن فرزندان به اهدافشان آنان را ترغیب به پشتکار نمایند، مستلزم ظرافت، دقت و حساسیت است. در این زمینه اگر مشاوران فقط به افزایش آمار قبولی دانش‌آموزان در دانشگاه یا در مدارس غیر انتفاعی (در هنگام تغییر مقطع دانش‌آموز) تمرکز داشته باشند از پرورش حس مسئولیت و تعهد در دانش‌آموز و فراهم کردن زمینه‌های آموزش و راهنمایی‌های لازم برای خانواده‌ها غافل می‌شوند.

منبع

کلادینگ، ساموئل (۱۳۸۲). خانواده درمانی، تاریخچه، نظریه و کاربرد (فرشاد بهاری، بدری سادات بهرامی، سوسن سیف مصطفی تهریزی، مترجمان). تهران: انتشارات تزک

۴۳

دوره‌ی ۴
شماره‌ی ۴
تابستان ۱۳۸۸

